

KLASICIZEM, RAZSVETLJENSTVO

Svetovna književnost

Klasicizem se je razvil v 17. stol. v Franciji. K nastanku so pripomogle nove družbene in ideološke razmere. Tem pojavom so ustrezala načela klasicistične književnosti. Za najvišje merilo pisanja je razglasila razum in skladnost z naravo. Za zgled si je postavila antične vzore, češ da sta v njih razumnost in skladnost z naravo popolnoma dosežena. Zahtevala je strog red in razumsko disciplino pri izbiranju snovi, v izražanju čustev, v pojmovanju posameznih zvrsti in njihovih značilnosti, v kompoziciji in stilu. Odklanjala je preveliko ali samovoljno individualno čustvenost in fantastiko, zaničala svobodna kompozicijska načela in zavrgla pretiravanje v stilu. Za vsako literarno zvrst je določila posebna pravila in jih strogo ločila med sabo. V dramatikii je uveljavila zahtevo po enotnosti kraja, časa in dejanja. Očistila je verz. Jezik in stil je podredila načelu jasnosti in razločnosti. Z vsemi temi načeli je prišla ne samo v nasprotje z ostanki srednjeveških književnih tradicij, ampak tudi z renesanso, predvsem pa seveda s stilno preobloženostjo baroka, s katerim sta jo sicer družila čas in isti družbeni pogoji. Višek je dosegla v drugi polovici 17.stol.

Klasicistična književnost je razvijala predvsem tiste literarne zvrsti, ki so bile v skladu z njenim poudarjanjem razuma. Gojila je ep, ni pa poznala prave lirike, pač pa predvsem miselno poezijo. Predstavniki: Moliere, Racine, La Fontaine in drugi.

Razsvetljenstvo.

Književnost razsvetljenstva ni zaključena literarna struja, ki bi ustvarila popolnoma enotna literarna načela, obliko, tehniko in zvrsti. Izraz označuje dela, v katerih je prišel do izraza duh razsvetljenstva, t.j. družbeno-ideološkega in kulturnega gibanja, ki se je razmahnilo v 18.stol.

Razsvetljenstvo je nastalo v zvezi z osamosvojitvijo meščanstva izpod fevdalne družbe, države, cerkve, religije in kulture. Razsvetljenci so razglasili za edino veljavno avtoriteto človeški razum, čute in izkustva. Kritizirali so fevdalno samovoljo in privilegije. Zoper krščanske dogme so uveljavili deizem, t.j. razumsko religijo, ki zavrača razodetja in pojmuje boga kot brezosebno bitje, ki se ne meša v potek sveta.

V književnosti se je uveljavilo v širokem obsegu, vendar ne enako uspešno v vseh zvrsteh. Bolj je dušilo kot pospeševalo pesniško ustvarjanje, izpovedne lirike ni poznalo, pač pa je gojilo reflektivno, didaktično in družbeno priložnostno poezijo. Od kratkih oblik je gojilo zlasti epigram in basen v verzih ali prozi. Uspešneje kot v poeziji se je razsvetljenstvo izrazilo v prozi in dramatikii.

Osnova razsvetljenstva je bil racionalizem, zato se je naslanjalo predvsem na literarna načela, zvrsti in oblike klasicizma.

Predstavniki: Voltaire, Montesquieu, Diderot in Rousseau.

Slovenska književnost

Slovenci so v sobi razsvetljenstva doživljali pomembne spremembe. To je obdobje zgodovine slovenskega slovstva, ki ga omejujemo z letom 1768, ko izide Pohlinova Kranjska gramatika, in z letom 1819, ko umreeta Zois in Vodnik.

Vse pesništvo, tudi Vodnikovo, je imelo preporodni značaj in je bilo prepričljiv dokaz, da se da v slovenščini pesniško oblikovati misli in čustva. Temelje slovenski dramatikii je položil Linhart ter tako dokazal, da se slovenščina prav dobro sliši tudi na gledališkem odru. Slovenski knjižni jezik se je v tej dobi poenotil, precej očistil, dobil lepšo podobo ter postal uporabno izrazno sredstvo za poezijo in celo gledališče.

Predstavniki: Vodnik, Linhart, Japelj, Zois, Pohlin, Kopitar.